

Aktywność aksjologiczna realizowana w procesach wychowawczych w środowisku akademickim

Michał Kapias

*Katedra Zarządzania Publicznego i Nauk Społecznych,
Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach*

Zmieniająca się gwałtownie rzeczywistość pod wpływem idei ponowoczesności wywiera olbrzymi wpływ na różne sfery ludzkiej aktywności kulturowej. W znaczącej mierze wpływa na moralność zarówno jednostki ludzkiej, jak i całych społeczności. Jednym z elementów kultury jest edukacja. Szkolnictwo wyższe w szczególnej mierze jest wrażliwe na wszelakie nowości ideowe, mające znaczący wpływ na prowadzone badania naukowe. Gwałtowne zachwianie systemem wartości w tym środowisku może skutkować poważnymi wypaczeniami egzystencjalnymi zarówno u poszczególnych osób, jak i w całych instytucjach. Z tego względu tak istotną rolę odgrywa wychowanie w środowisku akademickim. Ważnym jego elementem jest sfera aksjologiczna. W sposób instytucjonalny można ją realizować poprzez wdrażanie odpowiednich kodeksów etycznych.

Słowa kluczowe: wartości, moralność, wychowanie, środowisko akademickie, osoba.

Wprowadzenie

W każdym czasie zachodzi potrzeba kształtowania człowieka oraz doskonalenia swych zdolności i osobowości. Jej jakość, a także ostateczny efekt, w znacznej mierze jest wynikiem kultury, którą w danym czasie tworzy ludzkość. Kultura ma bowiem wpływ na wszelakie sfery życia publicznego i kształtuje całe społeczeństwa.

Żyjemy w czasach szeroko propagowanej rzeczywistości ponowoczesnej. Jedną z jej istotnych cech jest permissywizacja życia jednostki, która w znacznym stopniu wpływa na życie i zachowanie się społeczeństwa. Zostają zatarte granice między dobrem a złem oraz są wypaczone dotychczasowe wzorce obyczajowe i ignorowane fundamenty kulturowe.

Taki klimat życia publicznego przekłada się w poważnym stopniu na sposób funkcjonowania środowiska akademickiego. Problemy finansowe, niż demograficzny czy też nowe, upolitycznione wytyczne wskazujące zarówno kierunki, jak i sposoby prowadzenia badań naukowych w tak znacznym stopniu zdominowały mentalność kadry naukowo-badawczej, iż zapomina się o istocie powstania fenomenu uniwersyteckiego, jakim od wieków było pogłębianie humanizacji jej członków pośród różnorodności (*uniwersum*) dyscyplin naukowych.

Problemy te nasilają się przede wszystkim w tzw. wyższych szkołach o charakterze zawodowym, m.in. w szkołach ekonomicznych. W nich bowiem elementy wiedzy fachowej często przedkłada się nad problemy humanistyczne. Jest to wprawdzie usprawiedliwione charakterem tych uczelni, ale nie można zapominać, iż edukacja jest przecież prowadzona „na człowieka” i dla człowieka. Dlatego też zmiany kulturowe tym mocniej i dosadniej uwyraźniają się właśnie w tych uczelniach.

Aby zatem nie dopuścić do poważnych zmian kulturowo-antropologicznych, konieczny staje się pogłębiony namysł nad problematyką wychowawczą, która powinna stanowić nieodzowny element edukacji. Celem podejmowanych rozważań staje się więc namysł nad miejscem aksjologii w procesie wychowania w środowisku akademickim. Aby należycie wykształcić człowieka, nie wystarczy wpoić mu pewne umiejętności, ale przede wszystkim należy nauczyć go racjonalnego myślenia, w zasadniczej mierze opartego na ciągłej należytej aktywizacji własnych postaw moralnych. Wydaje się, iż właśnie ta sfera edukacji jest dziś najbardziej zaniedbana i wymaga podjęcia poważnych środków zaradczych. Jednym ze sposobów realizacji tak potrzebnych zmian w otoczeniu akademickim staje się możliwość wdrożenia kodeksu etycznego. Okazuje się bowiem, iż odpowiednio dobrana i zaprezentowana w nim przestrzeń aksjologiczna może nie tylko właściwie kształtować poszczególne osoby, lecz także korzystnie wpływać na spójną budowę całego środowiska akademickiego.

Postnowoczesność w przestrzeni kultury i nauki

Postmodernizm jest współcześnie jednym z głównych nurtów wywierających poważny wpływ na współczesną kulturę, a w tym na politykę, sztukę i całą edukację. Zasadniczym problemem postmodernizmu jest bezkompromisowa negatywna ocena kompetencji rozumu. Z tego wynikają pozostałe racje. Konsekwencją jest np. wieloznaczność lub wielość prawd, a nawet zanegowanie zdolności rozumu ludzkiego do odkrycia jednoznacznej prawdy (Giedymin, 1994, s. 41 i nast.). W tym kontekście nie sposób odkryć obiektywnego sensu (Łata, 1994, s. 42 i nast.) – wartościowe stają się wieloznaczność, różnorodność lub pluralizm.

Brak ogólnych zasad, a nawet możliwości jednoznacznego poznania obiektywnej wiedzy, prowadzi do głębokich trudności w budowaniu relacji międzyosobowych. Brak zatem możliwości ustalenia jakichkolwiek ogólnych zasad etycznych, a moralność jest sprowadzona do niejednoznacznych w tym ujęciu subiektywnych odczuć, kategorii dobra bądź zła. Tendencje takie skutkują gwałtownymi zmianami kulturowymi, a przez to mają także poważny wpływ m.in. na sferę nauki.

Polskie szkolnictwo wyższe od lat boryka się nie tylko z reformą, jakiej zostało poddane, lecz przede wszystkim z jej skutkami. Wskazuje się więc na gwałtowne obniżenie poziomu nauczania, objawiające się coraz mniejszymi wymogami stawianymi przed kandydatami na studia, a na dalszym etapie – także przed tymi osobami, które już studiują. W slangu studenckim pojawiło się już określenie „zaliczenia ontologicznego”, oznaczającego możliwość zdobycia niezbędnego zaliczenia danego przedmiotu na podstawie samego faktu pojawienia się studenta na egzaminie.

Uniwersytecka autonomia nauki została gwałtownie zachwiana. Jest ona często ograniczona do wymogów aktualnych zapotrzebowań rynku pracy (Komitet Kryzysowy Humanistyki Polskiej, 2015). Skutkuje to postrzeganiem uniwersytetów jako „zaplecza pracowniczego”, rozwijającego aktualne problemy trendów gospodarczych, zapominając tym samym o głównym elemencie konstytuującym to środowisko, jakim jest działalność naukowo-dydaktyczna. Spore zastrzeżenia budzi także fakt upowszechniania badań naukowych. Niejednokrotnie ich słabe efekty czy też zbyt pospieszne publikowanie uzyskanych danych są wypadkową sponsorskich nakładów finansowych i ich poglądów, a nie odkrytej prawdy. W konsekwencji uzyskane wyniki trudno nazwać rzetelnymi, a przy tym często odbiegają od ujawnienia faktycznego stanu rzeczy (Kowalczyk, 2010, s. 22).

To tylko kilka przykładowych problemów, z którymi boryka się współczesne szkolnictwo wyższe. Prowadzi to do tego, iż niektóre środowiska stają się wykluczane, a nawet całkowicie likwidowane. Wiele szkół wyższych podejmowało próby osiągnięcia statusu przekształcenia się w uniwersytety (w Polsce przykładem może być likwidacja istniejących jeszcze przed laty akademii ekonomicznych). Wiąże się to z większym prestiżem, efektywnością dydaktyczną, jak również zasobnością majątkową. Niestety, stworzenie nowych ośrodków uniwersyteckich nie przystaje często do nowo uzyskanej nazwy. *Universum* oznacza przecież szeroki zasięg, całość czegoś, wreszcie wszechświat (*Słownik Języka Polskiego PWN*, 2015). Okazuje się bowiem, iż środowisko akademickie wprost sugeruje, że przy takim sposobie kształtowania szkolnictwa wyższego wiele placówek naukowych zostało zdegradowanych do rangi „wyższych szkół zawodowych” (Komitet Kryzysowy Humanistyki Polskiej, 2015).

Tendencje takie doprowadzają do zatracenia głównych priorytetów, jakimi powinny się kierować wszystkie środowiska naukowe. Jest nimi przede wszystkim

kategoria prawdy, która w każdym czasie winna przyświecać wszelkiej próbie racjonalnego poznania rzeczywistości. Współcześnie zaś została ona zastąpiona kategorią opłacalności. Niestety, coraz częściej okazuje się, iż to jest „prawdziwe”, co przynosi większy zysk. Poza tym niejednokrotnie zapomina się o fundamentalnej roli etyki w prowadzeniu badań naukowych. Cierpko można zauważyć, że coraz częściej pojawia się postawa oparta na „użytecznej moralności” – etykę zastąpiono wygodnictwem, splendorem efektywności i doraźnymi korzyściami.

Wydaje się jednak, iż sprawa niekoniecznie musi być przegrana. Nie można bowiem zapomnieć, że oprócz wymiaru *stricte* naukowego, szkolnictwo wyższe powinno prowadzić także działania wychowawcze. Ten wymiar, niestety, we współczesnej szkole wyższej często bywa ignorowany lub nawet celowo wykluczony. Tymczasem próba unormowania relacji interpersonalnych i wplecenie w nie etycznych zasad normujących wzajemne relacje może się okazać istotnym krokiem w kierunku właściwej restytucji szkolnictwa wyższego.

Etyczne implikacje *pedagogii perennis*

Nie sposób natychmiast zaradzić wszystkim bolączkom dzisiejszego szkolnictwa wyższego. Można jednak podjąć działania, które niejako lawinowo uruchomią oddolne i kompleksowe siły przywracające w owym szkolnictwie poprawne i oczekiwane priorytety. Wydaje się, że jednym z nich jest próba przywrócenia należytego miejsca wychowaniu w procesie edukacyjnym. Szkoła wyższa ma za zadanie nie tylko przekazywać odpowiednią wiedzę, lecz także kształtować odpowiednie postawy oparte na etycznych zasadach życia, a więc ma także wychowywać (ustawa z dnia 27 lipca 2005 roku Prawo o szkolnictwie wyższym). Edukacja ma być przecież przede wszystkim działalnością usprawniającą człowieka zarówno intelektualnie, jak i duchowo. W ten sposób staje się wychowywaniem ku doskonałości człowieka i jego lepszej percepcji otaczającego go świata (działanie takie jawi się jako permanentne zadanie realizowane przez całe życie – *pedagogia perennis*).

Poczynania takie mają sens wówczas, gdy odrzuci się ideologizowanie sfery wychowawczej. Dlatego też fundamentalne staje się kształtowanie człowieka oparte na prawdzie. Jednym z koniecznych warunków spełniających to zadanie jest ukazywanie faktycznej rzeczywistości, odrzucając postmodernistyczne zakusy ucieczki w kreowanie indywidualnego świata fikcji (Kosłowski, 1987). Przykładem może być quasi-przesłanie o konieczności życia i rozwoju człowieka wyłącznie opartych na zasadach tolerancji i demokracji, odrzuciwszy namysł nad koniecznością stosowania prawdy, miłości czy zasad etycznych, jak również

ignorujących postawy charakteryzujące się odpowiedzialnością, dyscypliną czy wiernością.

Trzeba przy tym zauważyć, iż postawa taka jest także wynikiem braku poprawnego rozeznania w kwestiach moralnych przez samych wykładowców. Nie każdy przecież musi być etykiem, ale każdy z nich swą postawą, prezentowaną chociażby w czasie prowadzonych przez siebie wykładów, prezentuje jakąś kulturę. Czy jest ona nastawiona na człowieka? Czy szanuje ludzką jednostkę, czy też sprowadza ją do roli towaru – w opinii niektórych proces wychowawczy jest zaledwie częścią wolnorynkowych usług dydaktycznych. A przecież wychowanie w swej istocie powinno być nastawione na kształtowanie dobra w człowieku, a nie dobra jako człowieka, mogącego posłużyć jako ekonomiczny produkt. W podejściu tym zagubiono pojmowanie człowieka jako bytu osobowego, a wraz z tym zagubiono prawdę o jego podmiotowej i niezbywalnej godności (Chudy, 2009, s. 56–60).

Wychowanie, zwłaszcza w szkolnictwie wyższym, powinno być nacechowane przywiązaniem do poszukiwania i umiłowania prawdy jako tej kategorii, która w sposób istotny leży u zarania działań tegoż środowiska. Ponadto, należy w istotny sposób zwracać uwagę na sferę moralną. Nader trafna w tym kontekście staje się stara maksyma *noblesse oblige* (szlachectwo zobowiązuje). W tym kontekście trwanie we wspólnocie ludzi mądrych, światłych i wykształconych obliuguje każdego do postawy samozaparcia wobec infantylizmu postaw współczesnego świata, na rzecz rzetelnego odkrywania prawdy i trwania w moralnym dobru. Jednym ze sposobów osiągnięcia tych konstytutywnych postaw naukowych może być zdolność do rozpoznania i ukształtowania poprawnej aksjologii, która będzie świadomie i odpowiedzialnie realizowana w środowisku akademickim.

Miejsce i rola aksjologii w szkolnictwie wyższym

W kontekście wspomnianej *pedagogii perennis* człowiek jawi się jako *homo educandus*. Przez całe swoje życie jest przecież wpisany w ustawiczny proces poznawczy, kształtujący jego tożsamość, świadomość i zachowanie. Proces ten jest uwikłany w wielowymiarowy świat wartości, który stale towarzyszy ludzkiemu rozwojowi kulturowemu. Warto jednak zauważyć, iż lansowana przez niektóre środowiska koncepcja wielokulturowości, rozumianej w zideologizowany sposób jako równość czy też równorzędność wszystkich kultur, wiedzie do zatraty oryginalności, a nawet sensowności poszczególnych wartości. W świecie, w którym wszystko jest uważane za jednakowe oraz brak rozróżnienia na poszczególne wartości, tracą one swą wyjątkowość i teleologiczność. W konsekwencji postawa taka wiedzie do aksjologicznej degradacji człowieka (Korporowicz, 1996, s. 25–41).

Osoba odarta z ideałów, która zarzuciła troskę o doskonalenie i podtrzymywanie swej hierarchii wartości, jest bardzo podatna na wszelkiego rodzaju manipulacje (Hoły-Łuczaj, 2015, s. 46–49). Bardzo łatwo nią zarządzać, albowiem poddaje się wszelakim oszukańczym reklamom i ulega sztucznym potrzebom.

Okazuje się, iż tego typu zagrożenia mogą się także pojawić na wyższych uczelniach, zwłaszcza tych, które podejmują bezpośredni namysł nad problematyką społeczno-gospodarczą. Prowadzenie zajęć dydaktycznych w oderwaniu od szerszego spektrum historycznego, kulturowego czy nawet moralnego może skutkować u osób związanych z całym procesem dydaktyczno-naukowym zaturaniem poczucia własnej tożsamości, a nawet humanistycznym odrętwieniem. Likwidując zajęcia z grupy tzw. przedmiotów humanistycznych (np. historia, socjologia, psychologia, a zwłaszcza filozofia i etyka), które to działania coraz częściej są podejmowane na polskich uczelniach, doprowadza się tym samym do tworzenia z uniwersytetów zaledwie „wyższych szkół zawodowych”. Przeakcentowanie sfery wiedzy utylitarnej kosztem ogólnohumanistycznej w prostej mierze wiedzie do produkcji wykwalifikowanych rzemieślników, z założenia znających swój fach, ale brak w tego typu edukacji szerszych perspektyw ideowych, kulturotwórczych czy nawet sapiencjalnych.

Zapomina się wtedy o ogólnoludzkich wartościach kształtujących jednostkową osobowość. Tymczasem, dokonując ontologicznego namysłu nad wzajemną relacją pojawiającą się pomiędzy człowiekiem a światem wartości, okazuje się, iż owe wartości mają szczególne znaczenie osobowościotwórcze, stanowiąc „nadrzędny, orientacyjno-regulacyjny element struktury osobowości” (Murawska, 1998, s. 112). Stają się zasadną inspiracją dla rozwoju zarówno rozumowego, jak i wolitywnego, mając tym samym szczególne odniesienie w życiu społecznym. Stąd wplecenie kategorii aksjologicznych w cały proces wychowawczy na uczelni wyższej ma na celu „kształcenie do ciągłego i świadomego poszukiwania, odkrywania, wybierania i realizowania wartości oraz odpowiedzialnego podejmowania konsekwencji, jakie każdy wybór niesie” (Murawska, 1998, s. 115).

Okazuje się, że okres studiów, a więc przedział między 20 a 25 rokiem życia, to czas, kiedy w młodych ludziach kształtuje się ich światopoglądowa postawa. Stąd odpowiednia formacja aksjologiczna jest czymś fundamentalnym w dynamicznym kształtowaniu się ich osobowości. Dojrzewają wtedy do indywidualnego poznania, krytycznych ocen, wreszcie samodzielnych wyborów. Dlatego należy pamiętać, iż proces urzeczywistniania wartości aktywizuje każdą jednostkę, względem której jest on nakierowany. Jawi się ona przecież jako podmiot, który nie tylko bierze udział w tym procesie, „ale także sam w sobie [...] w jakiś sposób kształtuje się lub przekształca” (Wojtyła, 1994, s. 144). Dlatego też student jest aktywnym podmiotem procesu wychowywania ku wartościom,

który angażuje się w samookreślenie siebie, w poznanie własnej istoty (Nowak, 1999, s. 460).

W tym kontekście trzeba zauważyć, iż odkrywając wartość samego siebie, należy dostrzec, że każdy jawi się jako byt osobowy. Wskazuje na to już samo pojęcie, sugerując, że każdy jest kimś *osobnym*, a więc zindywidualizowanym i suwerennym, a zarazem posiadającym swą jedyność, niepowtarzalność, a przy tym oryginalność i niezmienność, wobec każdej innej jednostki ludzkiej (Guardini, 1969, s. 166, 184). Tylko osoba, będąc sama w sobie wartością, jest w stanie odkrywać, akceptować i przyswajać fundamentalne wartości, jakimi są prawda, dobro, piękno. Oto zadanie, które leży u podstaw pryncypalnych zasad całego środowiska akademickiego. Na nich przecież wyrosła cała idea uniwersytecka (*universum*). Z tego też względu już nie tylko wyróżnione jednostki ludzkie – np. piastujące poszczególne stanowiska w szkolnictwie wyższym – lecz także całe środowisko jest zobligowane do szczególnej pieczołowitości oraz podjęcia daleko posuniętej odpowiedzialności w przyjęciu, kształtowaniu i wdrażaniu tychże wartości w świecie, w którym żyją i konstytuują.

Odkrywając wartość własnej osoby w procesie wychowawczym, student powinien zauważyć, iż pojawia się tu także dodatkowa perspektywa rozszerzająca zindywidualizowany dotychczas świat wartości, jaką jest relacja z innymi osobami. Chodzi o uświadomienie sobie faktu, iż człowiek jako osoba uczestniczy we wspólnocie, którą współtworzy z innymi ludźmi. Ta swoiście ludzka „przypadłość” wynika z posiadanych przez człowieka typowo antropologicznych władz, jakimi są jego racjonalność i wolitywność (Andrzejuk, 1998, s. 23–28). Tylko człowiek potrafi współkonstytuować wzajemne relacje z innymi osobami, oparte na obojnym zrozumieniu i akceptacji wolitywnej. Powstająca wtedy relacja wspólnototwórcza wprowadza nowe relacje między ludźmi, którzy każdorazowo powinni się jawić jako realne podmioty działania (Wojtyła, 1994, s. 317). Środowisko akademickie aż nadto staje się wymownym tego przykładem. A zarazem fakt ten świadczy o istotnej wadze relacji wspólnotowych jako ważnej wartości realizowanej przez wszystkich uczestników życia uniwersyteckiego.

Osobowy byt człowieka objawia się przede wszystkim w jego niezbywalnej i przyrodzonej godności, która stanowi wartość samą w sobie. Wynika ona z samej ludzkiej natury – opartej na jej rozumności i wolnej woli – i sugerującej, iż dzięki niej człowiek staje się celem samym dla siebie. Ową godność można nazwać „człowieczeństwem, gdyż wyróżniać ją będą cechy, które wskazują, iż człowiek jest osobą, tj. możliwość pojmowania siebie, poczucie tożsamości, dążenie do osiągnięcia celów i realizacji planów życiowych, wolność władania sobą, samostanowienie i odniesienie do innych osób” (Kapias, Polok, 2007, s. 51).

Pojawiająca się kategoria wolności stanowi szczególną wartość – jest ona bowiem konstytutywną cechą ludzkiego bytu, a zarazem istotną w kształtowaniu się całego

środowiska akademickiego. Trudno bowiem o poprawne jego kształtowanie w przypadku jakichkolwiek prób ograniczania wolności, np. w przestrzeni badań naukowych. Uniwersytety od samego początku powstawały jako jednostki suwerenne, szczególnie nastawione na poszukiwanie prawdy, której niesposób odnaleźć i zaprezentować bez zapewnienia działań podejmowanych w perspektywie wolnościowej.

Kształtowanie wartości w środowisku akademickim odbywa się także poprzez tworzenie swoistego etosu pracy. Stąd też można go pojmować jako „nazwę oznaczającą zbiorczo faktyczną postać moralności oraz zespół obyczajów określonej grupy społecznej, przejawiających się w stylu życia jej członków w danych warunkach dziejowych” (Herbut, 1997, s. 174). Dlatego też tak istotne jest podejmowanie wysiłków mających na celu budowanie tego etosu w szkołach wyższych, zwłaszcza w perspektywie moralnej. Działanie takie wiąże się z wdrażaniem kolejnych wartości specyficznych dla danego środowiska, np. pracowitość, uczciwość, rzetelność, odpowiedzialność. Trzeba przy tym zauważyć, iż aby właściwie kształtować takie cechy wśród studentów, pracownicy naukowo-dydaktyczni sami powinni pierwiej osiąść takie skłonności i tymi wartościami się kierować.

Uczelniany kodeks etyczny

Zachodzi w tym kontekście pytanie o możliwość wprowadzania i realizowania całej sfery aksjologicznej w środowisku akademickim. Jednym z istotnych rozwiązań może być kodeks etyczny, rozumiany jako typ dokumentu zawierający zasady, założenia, reguły zachowania i postępowania danej organizacji lub społeczności wobec otoczenia zewnętrznego oraz w stosunku do grup wewnętrznych (Kryk, 2001, s. 341–342). Jest przy tym istotne, aby wprowadzane przez kodeks zasady oraz reguły były zakorzenione w kulturze danej organizacji czy społeczności (Zbiegień-Maciąg, 1996, s. 105), a zarazem stymulowały fundamentalne wartości, pożądane w takiej grupie. Takie poczynania nie tylko przyczyniają się do tworzenia odpowiedniego wizerunku danej społeczności, lecz także wpływają na budowanie wewnętrznej więzi, wspólnoty całego środowiska akademickiego.

Warto przy tym zauważyć, iż kodeks etyczny może się stać integralną częścią kultury organizacji, pomagającą we właściwym formowaniu wzajemnych relacji interpersonalnych. Poza tym ma on pozytywny wpływ na kształtowanie moralnych postaw wśród zarówno pracowników naukowo-dydaktycznych, jak i samych studentów. Jest także istotnym narzędziem w kształtowaniu odpowiedniej kultury aksjologicznej.

Przykładem tego może być Kodeks Etyczny Akademii Ekonomicznej im. Karola Adamieckiego w Katowicach (obecnie Uniwersytetu Ekonomicznego

w Katowicach), który powstał w 2009 roku z inicjatywy etyków pracujących na tej uczelni, ówczesnych rektorów i prorektorów oraz innych pracowników naukowo-dydaktycznych. Dyskusja nad możliwością jego powstania oraz jego kształtem rozpoczęła się kilka lat wcześniej. Środowisko ówczesnej Akademii optowało za tym, aby uznać, iż dokument taki jest wielce istotny dla całej społeczności i zachodzi konieczność jego wykreowania. Powstała w tym celu specjalna komisja uczelniana podjęła prace nad jego wytworzeniem, po wcześniejszym zapoznaniu się z uwagami tegoż środowiska. Ostatecznie pojawił się dokument pt. *Podstawy etyczne funkcjonowania społeczności Akademii Ekonomicznej im. Karola Adamickiego w Katowicach* (<http://www.ue.katowice.pl/uczelnia/o-uczelni/kodeks-etyczny.html> 2015), który składa się zasadniczo z dwu głównych artykułów. Pierwszy z nich to *Dobre Praktyki w Szkołach Wyższych*. Jest to dokument zainicjowany przez Fundację Rektorów Polskich w 2005 roku, a następnie uchwalony w roku 2007 przez Zgromadzenie Plenarne Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP). Drugi zaś to *Kodeks Etyczny Akademii Ekonomicznej im. Karola Adamickiego w Katowicach*¹, przyjęty przez Senat tejże uczelni uchwałą nr 38/2008/2009 w dniu 28 maja 2009 roku.

Sam *Kodeks* składa się z dwu części: ogólnej, zawierającej fundamentalne wartości istotne dla społeczności Akademii Ekonomicznej, oraz szczegółowej, normującej postępowanie odnoszące się do interesariuszy zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych. Zagadnienia aksjologiczne są w nim zawarte na samym początku. Wskazano w nim, wcześniej omówione w niniejszym opracowaniu, wartości jako ważne, cenne i łączące całą wspólnotę akademicką. W ten sposób praktycznie zrealizowano dwa przedsięwzięcia. Z jednej strony wytyczono cele, które mają być realizowane w całym procesie wychowawczym studentów. Z drugiej zaś zespółono z tym procesem wysiłki zarówno kadry naukowo-badawczej, jak i całej administracji, mające na celu autowychowanie związane z przyjęciem i przestrzeganiem tych samych wartości. W ten sposób *Kodeks etyczny* stał się jedną z fundamentalnych kategorii konstytuującą postawy aksjologiczne na tej uczelni.

Podsumowanie

Przemiany zarówno kulturowe, jak i społeczne, które dokonują się od wielu lat, dotyczą różnych sfer ludzkiego życia, także tych związanych z edukacją. Szczególnie są one wyczuwalne w szkolnictwie wyższym, jakże wyczulonym na

¹ Preambułę oraz część I: *Konstytutywne wartości społeczności Akademii Ekonomicznej* zamieszczono w Aneksie.

punkcie podejmowania refleksji nad nowymi sposobami odkrywania i poznawania świata. Niestety, nurt postmodernistyczny zakwestionował możliwość poszukiwania jednej prawdy na rzecz jej zindywidualizowanej subiektywności. Nie dokonując w tym momencie koniecznych rozstrzygnięć epistemicznych, okazuje się, że takie podejście skutkuje poważnymi problemami egzystencjalnymi, objawiającymi się przede wszystkim w zrelatywizowaniu całej sfery moralnej.

Próba etycznej normalizacji zasad życia zarówno akademickiego, jak i wychodzących poza mury uczelniane może podążać w kierunku kształtowania odpowiednich postaw ukonstytuowanych dzięki edukacji aksjologicznej. Ta z kolei powinna być sprzęgnięta z całym złożonym procesem wychowawczym, który – niestety – często bywa ignorowany w środowisku szkół wyższych. Okazuje się jednak, iż wyparcie ze świadomości akademickiej starożytnej triady: prawda–dobro–piękno może się przyczynić nie tylko do zatury pocucia sensu istnienia i działania, lecz także do stopniowej zatury teleologiczności podejmowanych działań intelektualno-naukowych.

W całym tym procesie zaturyło się pocucie wielu wartości, które stopniowo przeradza się w ludzką destrukcję. Stąd pojawia się apel o aksjologiczną edukację. Jednym z jej sposobów realizacji może być właśnie wysiłek wdrażania kodeksu etycznego, dzięki któremu w jawny i powszechny sposób prezentuje się, lansuje, a przede wszystkim upowszechnia wartości charakterystyczne dla danego środowiska. Wydaje się więc, że we współczesnym świecie, w którym istnieją różne postacie indywidualizmu i subiektywizmu, zachodzi konieczność powrotu do pewnych tradycyjnych i fundamentalnych zarazem wartości akademickich.

Bibliografia

- Andrzejuk, A. (1998). *Człowiek i decyzja*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Navo.
- Chudy, W. (2009). *Pedagogia godności. Elementy etyki pedagogicznej*. Lublin: TN KUL.
- Giedymin, J. (1994). Czy warto przyjąć propozycje tekstualizmu? W: *Dokąd zmierza współczesna humanistyka?*. Warszawa: Instytut Kultury, 41–49.
- Guardini, R. (1969). *Świat i osoba*. Kraków: Znak.
- Herbut, J. (1997). Etos. W: J. Herbut (red.), *Leksykon filozofii klasycznej*. Lublin: TN KUL, 174–176.
- Hoły-Luczaj, M. (2015). Posthumanizm. Między metafizyką a etyką. *Kultura i wartości*, 11, 45–61.
- Kapias, M., Polok, G. (2007). *Osoba – Cnota – Wartość. Wybrane zagadnienia z etyki nauczyciela akademickiego*. Katowice: Akademia Ekonomiczna im. Karola Adamieckiego w Katowicach.

- Komitet Kryzysowy Humanistyki Polskiej (2015). *Postulaty Antykryzysowe*, 3 lutego 2015. Pobrano 9 marca 2015 z: <http://komitethumanistyki.pl/2015/02/03/postulaty-antykryzysowe/>
- Korporowicz, L. (1996). *Osobowość i komunikacja w społeczeństwie transformacji*. Warszawa: Instytut Kultury UW.
- Koslowski, P. (1987). *Die postmoderne Kultur. Gesellschaftlich-kulturelle Konsequenzen der technischen Entwicklung*. München: C.H. Beck.
- Kowalczyk, S. (2010). Etyka – zagrożeniem wolności nauki?. *Annales. Etyka w życiu gospodarczym*, 13(2), 19–23.
- Kryk, B. (2001). Czy kodeks przedsiębiorstwa może stanowić rozwiązanie problemów firmy. W: W. Gasparski, J. Dietl (red.), *Etyka biznesu w działaniu*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 340–348.
- Łata, J.A. (1994). Lęk przed pustką i bezsenssem. *Communio*, 14(6), 40–45.
- Murawska, A. (1998). Rola nauczyciela akademickiego w kontekście edukacji aksjologicznej. W: E. Radecki (red.), *Student – nauczyciel akademicki*. Szczecin: PoNad, 112–117.
- Nowak, M. (1999). *Podstawy pedagogiki otwartej*. Lublin: RW KUL.
- Podstawy etyczne funkcjonowania społeczności Akademii Ekonomicznej im. Karola Adamieckiego w Katowicach*. Pobrano 9 marca 2015 z: <http://www.ue.katowice.pl/uczelnia/o-uczelni/kodeks-etyczny.html>
- Słownik Języka Polskiego PWN*. Pobrano 9 marca 2015 z: <http://sjp.pwn.pl/sjp/uniwersum;2579200.html>
- Ustawa z dnia 27 lipca 2005 roku Prawo o szkolnictwie wyższym, Dz.U. z 2005 Nr 164, poz. 1365, art. 13.1.2, 111.1.1.
- Wojtyła, K. (1994). *Osoba i czyn*. Lublin: RW KUL.
- Zbiegień-Maciąg, L. (1996). *Etyka w zarządzaniu*. Warszawa: Centrum Informacji Menedżera.

Summary

Axiological Activity Carried Out in Educational Process in Academia

Rapidly changing reality promoting the ideas of postmodernity has a huge impact on the different cultural spheres of human activity. It affects both individual human morality and entire communities.

One of the elements of culture is education. Higher education is in a special way sensitive to all kinds of new ideologies, having a significant impact on their research. Violent disturbance of the system of values in this environment may

result in serious existential distortions of both individuals as well as entire institutions. Therefore, education plays an important role in academia. It is a significant element is the axiological sphere. It can be achieved through the implementation of appropriate codes of ethics.

Keywords: values, morality, education, academia, the person.

Резюме

Аксиологическая деятельность, осуществляемая в образовательных процессах в среде высших учебных заведений

Резко изменяющаяся действительность, пропагандирующая идеи современности, имеет огромное влияние на разные сферы человеческой культурной деятельности. В значительной степени она влияет как на мораль человека, так и всего общества.

Одним из элементов культуры является образование. Высшие учебные заведения особым образом чувствительны ко всем видам новинок в области идеологии, которые имеют существенное влияние на проводимые научные исследования. Резкое нарушение системы ценностей в этой среде может привести к серьёзным экзистенциальным искажениям как по отношению к отдельным лицам, так и всем институтам. В связи с этим существенную роль играет образование в академической среде. Существенным его элементом является аксиологическая сфера. Институциональным способом эту роль можно реализовать путём внедрения соответствующих этических кодексов.

Слова-ключи: ценности, мораль, образование, академическая среда, личность.

Dr Michał Kapias

Absolwent Wydziału Filozoficznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, doktor nauk humanistycznych w zakresie filozofii na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach, adiunkt w Katedrze Zarządzania Publicznego i Nauk Społecznych Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach. W swych naukowych zainteresowaniach oscyluje wokół zagadnień personalizmu i antropologii oraz problematyki etyki społeczno-politycznej. Podejmuje także kwestie dotyczące etyki w szkolnictwie wyższym. Publikuje artykuły w wielu periodykach i pracach zbiorowych, jest także współautorem następujących książek: *Społeczne, polityczne i gospodarcze*

elementy demokracji personalistycznej; Osoba – Cnota – Wartość. Wybrane zagadnienia z etyki nauczyciela akademickiego; Etyczne aspekty wychowania w szkole wyższej; Aksjologia w czasach kultury młodości – szkic do portretu; Prawe sumienie człowieka – luksus czy powinność?.

ANEKS

Preambuła

Akademia Ekonomiczna w Katowicach jest wspólnotą akademicką, którą konstytuują zbieżne dla niej wartości. Należy je pojmować jako to wszystko, co dla tej wspólnoty jest ważne, cenne i co łączy ją w całość. Wartości te współtworzą nie tylko życie zespołowe Uczelni, ale także powinny mieć zasadniczy wpływ na postępowanie wszystkich osób tworzących wspólnotę akademicką, a więc studentów, doktorantów, pracowników naukowo-dydaktycznych i administracyjnych. Wartości te powinny być obecne w postawach, zachowaniach członków wspólnoty akademickiej, w ich wzajemnych relacjach na uczelni oraz w stosunku do wszystkich, którzy wchodzą w przestrzeń naszej społeczności akademickiej. Wartości i wynikające z tego postawy zostały opisane w poniższym Kodeksie etycznym, do którego przestrzegania są zobligowani wszyscy członkowie wspólnoty akademickiej. Przyjmując i realizując wskazane wartości, każdy członek społeczności Akademii poprzez aktualizację standardów etycznych przyczynia się do budowania ładu moralnego i społecznego na naszej uczelni. Realizując zaś wspólne dobro, przyczynia się zarazem do budowy odpowiedniego jej wizerunku.

Część I. Konstytutywne wartości społeczności Akademii Ekonomicznej

OSOBA: jest podstawowym fundamentem wszelkich wartości i zasad. Objawia się jako rzeczywistość niepowtarzalna i nieredukowalna do żadnych stanów czy procesów cząstkowych. Z tego też względu człowiek jako osoba powinien być postrzegany w sposób integralny, tj. całościowy. Jest fundamentalnym podmiotem w świecie przedmiotów. Dlatego człowiek jako osoba staje się punktem odniesienia wszelkiego działania i postaw, które w nim znajdują swe uzasadnienie.

Osoba to moralna podstawa wszelkiego działania. Dlatego to na niej centralizują się wszelkie dążenia we wspólnocie Akademii Ekonomicznej.

GODNOŚĆ: jest najbardziej charakterystyczną cechą objawiającą osobę. To właśnie dzięki własnej, wrodzonej i niezbywalnej godności człowiek jako osoba jest wartością nadrzędną, do której powinny być odnoszone wszelkie zjawiska społeczne, gospodarcze, polityczne, kulturowe czy cywilizacyjne. Stąd jedynym sposobem odniesienia się do człowieka jest bezwarunkowa afirmacja godności każdej osoby. Stanowi ona także o równości osób względem siebie. Objawia się to we wszystkich relacjach interpersonalnych zarówno w wewnętrznych, jak i zewnętrznych kontaktach w środowisku Akademii Ekonomicznej.

PRAWDA: stanowi zarówno wartość samą w sobie, jak i wartość leżącą u podstaw wszelkich aktów poznawczych. Służba prawdzie jest podstawowym obowiązkiem każdego człowieka, a zatem i pracownika Akademii Ekonomicznej, w szczególności zaś naukowca czy nauczyciela akademickiego – wychowawcy. W dużej mierze do poszukiwania i odkrywania prawdy zobligowany jest także w indywidualny sposób każdy student. Stosunek do prawdy staje się przez to jedyną adekwatną miarą wszystkich dociekań badawczych, prac i przedsięwzięć naukowych na Akademii Ekonomicznej oraz procesów edukacyjnych, a także innych działań pracowniczych. Prawda stanowi ostatecznie fundament wszelkich podejmowanych przedsięwzięć człowieka. Obrona prawdy jest w związku z tym obroną własnego człowieczeństwa przed próbą uzależnienia się od różnego rodzaju ambicji, mód, sukcesów czy też władzy bądź różnego rodzaju sił nacisku.

WOLNOŚĆ: ta konstytutywna cecha ludzkiej egzystencji jest niezmiernie istotna we wszelkiego rodzaju działaniach człowieka, a zwłaszcza we wszelkich pracach naukowo-dydaktycznych. Podmiotowa wolność uczonego jest niezbędna w celu postępowania według swego rozumu, doświadczenia i sumienia, a także uniezależnienia się od wszelakich czynników zewnętrznych mogących wywierać wpływ tak na zasadność, jak i efektywność prowadzonej pracy – a więc także na próby manipulowania prawdą. Bez wolności nie sposób należycie nauczać i wychowywać kolejnych pokoleń studentów. Wolność stanowi obszar kształtowania swej tożsamości przez całą społeczność Akademii Ekonomicznej, jednocześnie jest także dla niej zadaniem realizowanym wyłącznie w perspektywie odpowiedzialności za nią. Wartość ta jest ponadto szansą dla całej nauki, która tylko w przestrzeni swobody badań, dyskusji i poglądów przynosi korzystne dla człowieka rezultaty.

WSPÓLNOTA: nie można zapominać, iż od początku kategoria ta leżała u podstaw każdego środowiska akademickiego. Wynikała ona nie tylko z autonomii tej zbiorowości, ale także ze świadomości dążenia do wspólnego celu, jakim jest próba poznawczej obiektywizacji prawdy o rzeczywistości otaczającej człowieka oraz jego samego. Wspólnota zatem powinna objawiać się w należytych, przepojonych

wzajemnym szacunkiem, relacjach zarówno pomiędzy wszystkimi współpracownikami, jak i studentami środowiska Akademii Ekonomicznej. Wpływa także w istotny sposób na właściwą relację pomiędzy studentem a mistrzem. Opiera się przede wszystkim na uczciwości postaw studenta, poważaniu i poszanowaniu swego mistrza, on zaś sam powinien dawać dobry przykład w życiu osobistym i naukowym oraz być życzliwy i otwarty na problemy studentów.

PRACOWITOŚĆ: w sposób naturalny wpisana jest w egzystencję człowieka. Wyraża się w typowo ludzkiej aktywności działania. Objawia się w trudzie oraz w radości z efektów związanych z owym działaniem. W środowisku Akademii Ekonomicznej cecha ta uwidacznia się osobistym zaangażowaniem, a także głęboką odpowiedzialnością za treści tworzonej nauki i sposoby jej dalszego przekazywania. Choć w bezpośrednim efekcie korzyści z takiego postępowania osiąga jego twórca, to jednak należy pamiętać, że w dalszej perspektywie postawa taka sprzyja pożytkowi i rozwojowi szerokiej grupy osób współuczestniczących w owocach realizowanej pracy na Akademii Ekonomicznej.

RZETELNOŚĆ I UCZCIWOŚĆ: obydwie cechy powinny objawiać się w złożonej pracy naukowo-dydaktycznej wszystkich reprezentantów środowiska Akademii Ekonomicznej. Kierowanie się tymi wartościami sprawia, iż praca oraz jej efekty będą naznaczone solidnością i wiarygodnością działań. Ponadto będą one wynikały i koncentrowały się na poszukiwaniu prawdy, a poprzez to nauka będzie tworzona na fundamentalnych zasadach moralności i logiki.

ETOS PRACY: wiąże się nie tylko z sumiennym realizowaniem swych obowiązków, ale także z należytym kształtowaniem relacji pracowniczych na Akademii Ekonomicznej. Szczególną rolę odgrywają tu moralne przymioty działania zwane cnotami, które są nabytymi w sposób trwały zdolnościami do realizacji konkretnego dobra moralnego. Wśród nich doniosłą rolę odgrywają: roztropność w podejmowaniu decyzji co do realizacji różnego rodzaju zadań; sprawiedliwość w oddaniu każdemu tego, co mu się słusznie należy – zwłaszcza w relacjach wspólnotowych; cierpliwość i nadzieja w oczekiwaniu na pozytywne przemiany w dokonywanym procesie wychowawczym, ale także w oczekiwaniu na owoce realizowanej pracy zawodowej; wyrozumiałość w wysiłku zrozumienia oraz indywidualnej oceny postępowania innych osób; zrozumiałość w umiejętnym i jasnym wyrażaniu swego stanowiska; oraz szacunek wyrażający się w we wszelkich relacjach międzyosobowych, a zwłaszcza w poważaniu osób mających autorytet.

ODPOWIEDZIALNOŚĆ SPOŁECZNA: objawia się namysłem i przyjęciem takiej postawy działania, w której zostają wzięte pod uwagę nie tylko własne interesy, ale także działania i dobra pozostałych osób czy wspólnot społecznych. Działania takie wiążą się między innymi z postawą zdrowej konkurencji, pomnżaniem wspólnego dobra oraz współdziałaniem w realizacji tychże postaw.

PATRIOTYZM: powinien wyrażać się w wierności ojczyźnie, a także dziedzictwu i tożsamości narodowej. Ogromną rolę odgrywa w tym wypadku kultura narodowa, której poznawanie i kreowanie w pozytywny sposób przyczynia się do kształtowania bogactwa osobowego każdego Polaka. Patriotyzm ma także wymiar lokalny – szczególnie podkreślany na Akademii Ekonomicznej – związany z umiłowaniem tzw. „małej ojczyzny” (ojcowizny), którą się czci i służy się jej swą pracą dla pomnażania wspólnego dobra.